

Vývoj vyobrazení Krista od počátku křesťanství do roku 700

Existuje celá řada možností, jak toto téma pojmout, ze kterého úhlu pohledu na vyobrazení Krista nahlížet. Můžeme sledovat vývoj vyobrazení Krista z několika hledisek.

Prvním z nich je **chronologický pohled**, tedy jak se jeho vyobrazení vyvíjelo v čase. Neprve byl Kristus zobrazován jako pouhý **symbol**: ryba, beránek nebo světlo. Ryba se stala přímo symbolem samotného křesťanství, na základě řeckého slova pro rybu **ICHTYS**, jehož počáteční slova odpovídají řeckým slovům **Iesus Christos Theú Yios Sótér**, což v překladu znamená Ježíš Kristus, Syn Boží, Spasitel. Tento motiv se vyskytuje převážně na nástěných malbách v katakombách kolem 2/3. století. Od druhého století se u Krista objevují **atributy dobrého postýře**. Ve 4. století, kdy povýšil Konstantin křesťanství na oficiální náboženství, nabývá Kristus **podoby impozantní postavy**, oděný do dlouhého pláště, obklopený zlatou aureolou a sedí na trůnu. Jen pro zajímavost, ve 12. století, kdy se rozvíjí obchod a město a spolu s tím i bída, vrací se Kristovi **podoba bližší prosté pietě**, chudý, trpící, nejlépe trpící na kříži, soucitný.

Další možností, jak na vyobrazení Krista nahlížet, je **z hlediska jeho role**, kterou zastupuje. První z nich je **Kristus jako dobrý pastýř**, jak již bylo řečeno, je to jedno z nejstarších vyobrazení Krista. Dalším typem je tzv. **Spasitel rukou nestvořený**. Jedná se o vyobrazení Krista jako otisku jeho tváře do Veroničiny roušky. Pokud byla takto jeho tvář zachycena do látky, bylo to nazýváno Mandylion, pokud na hliněné desce, tak Keramidion. V byzantských chrámech se toto vyobrazení nachází většinou v kupolích. **Spasitel na trůnu** je další typ, Kristus je zde vyobrazen vždy frontálně, s žehnajícím gestem, knihou a na impozantním trůnu (doplňen o podušku). Asi nejznámější je případ **Pantokratora**, vševládce, Kristus je vyobrazen jako nebeský král a soudce, často žehnající a s knihou.

Na vyobrazení Krista se dá také nahlížet z pohledu **média**, tedy přemýšlet v rámci technik. Kristův portrét se objevuje v rámci fresky, mozaiky, deskového obrazu, na sarkofágu, jako ilustrace v knize nebo na minci. Jeho vyobrazení se tak muselo i nutně přizpůsobovat podobě tohoto média. Specifickým typem vyobrazení Krista, které je úzce navázáno na uměleckou techniku, je **ikona**. Jedná se o náboženský obraz užívaný ve východním křesťanství, kromě Krista může být vyobrazena i Panna Marie, popřípadě světci. Tato technika má velice přísný kánon, Kristus je zobrazen na dřevěné desce, nejprve je jeho obraz vytvořen za pomoci enkaustiky (používání vosku jako pojidla), poté byl jeho obraz domalován temperami. Celý Kristův obraz má velký symbolický význam, např. u použití barev, Kristus bývá vždy oblečen v červené sutaně a modrém plášti. Červená zde symbolizuje jeho božskou podstatu, zatímco modrá tu lidskou, přičemž vždy plášť překrývá sutanu, Kristus tedy jako božská osoba na sebe přijal lidství. Nejstarší ikony vznikaly kolem 5. století, jejich rozkvět nastal v 8. století, avšak kvůli ikonoklasmu se těch starších velice málo dochovalo.

Dalším hlediskem může být **Kristův věk** a s tím související vyobrazená **scéna z jeho života**. Dnes známe všichni Krista jako vousatého muže v již zažitých scénách jeho života (narození, zmrtvýchvstání, křest, nesení kříže atd.), avšak tento ikonografický model se musel postupně vytvořit. První století po Konstantinově ediktu jsou převážně stoletími hledání té správné ikonografie, která se teprve postupně mění. Čímž se dostáváme asi k nejzajímavějšímu tématu, a tím je **hledání předloh** pro utváření Kristovy podoby a celkově křesťanské ikonografie. Při počátcích křesťanství se nacházíme v době, kdy existovaly desítky různých náboženských spolků, charakteristická je velká náboženská roztříštěnost, kdy křesťanství bylo pouze jedním z mnoha. Bylo tedy třeba člověka oslovit, zaujmout, a to nejlépe něčím, co mu bylo známé a blízké. Proto při hledání ikonografie narážíme na známé motivy např. z Egypta či Řecka. Již zmíněný **symbol pastýře** má své počátky již v Egyptě. Pastýřova hůl a vějíčka na odhánění much se postupem času vyvinuly v královské insignie u egyptských vládců na tzv. bič a žezlo. Vizuální podoba pastýře má své předlohy také v řeckém archaickém sochařství, u tzv. moschofora. Jiným příkladem (také z Egypta) je **bohyně Isis**, která drží na klíně malého Hora, ta se stala ikonografickou předlohou pro notoricky známé vyobrazení Panny Marie s Ježíškem. Svatozář Panny Marie dávají často do souvislosti se slunečním kotoučem bohyně Isis, jež by měl odkazovat na slunečního boha Rea.

Kromě ikonografie je třeba hledat **inspirace i pro jeho podobu**. O tváři Krista se v historiografii dějin umění intenzivně diskutuje již od 70. let 19. století, odborníci hledají ideologické a estetické zdroje zobrazení jeho tváře. S významnou teorií přišel André **Grabar** v roce 1936, podle kterého musel existovat úzký vztah mezi osobou Krista a osobou **císaře** a dodává, že také císař Konstantin na Konstantinově oblouku sedí vyvýšen mezi rádci a prosebníky stejně jako bývá zobrazován Kristus. V roce 1993 Thomas **Matthews** začal poukazovat na to, že Apoštolové kolem Krista sedí a diskutují, což se u císaře nevyskytuje a dává podobu Krista do souvislosti se Sokratem a dalšími **filozofy**. Také jeho vousy považuje za filozofický, nikoli císařský, stejně tak to na čem Kristus sedí, není rybářská stolička, typická pro císaře. Řada odborníků také v podobě Krista vidí trůnícího **Jupitera**, Kristus je tak připodobňován k nevyššímu ze všech bohů. S převratným názorem přichází Mariana **Andaloro** v roce 2006, která nabádá ostatní odborníky, aby nepřemýšleli pouze v hranicích ideologie, ale aby se na tuto otázku portrétní podívali v terminologii tehdejších dílen. Objednavatel tehdejšího uměleckého díla přijde do dílny a žádá obraz Krista jako nejmocnějšího boha, dílna tedy vezme motivy z císaře, boha i filozofa. Touto syntézou se tak vytváří nový diskurz, který dal vzniknout dnešní ikonografii Krista, tak jak ji známe. Docent **Foletti** v roce 2012 přišel s odvážnou teorií o **Diovi Serapidovi** jako o předloze vyobrazení Krista. Vidí analogie v jejich společné úpravě vlasů a vousů, ve shodné podobě těžkého trůnu, dlouhé plné tunice co mu zakrývá hrud', v ruce s gestem mluvení a přítomnými přisedícími.

Na otázku, proč věřícím nevadí tak široká škála vyobrazení jejich spasitele, odpovídá Sv. Augustýn: *Nemyslete si, že to co vidíte na stěnách, jsou skutečné Kristovy obrazy, to je pomůcka pro vás, ale Kristus to rozhodně není.*

Doporučená literatura:

BACCI, M. *The Many Faces of Christ Portraying the Holy in the East and West, 300 to 1300*, 2014.

MATHEWS, T. *The Clash of Gods: A Reinterpretation of Early Christian Art*, 1993.

GRABAR, A. A. *L'Empereur dans l'art byzantin: Recherche: sur l'art officiel de l'empire d'orient*. Paris, 1936.

EVANS H. - WIXOM, W. *The Glory of Byzantium: Art and Culture of the Middle Byzantine Era*, Metropolitan Museum of Art. New York, 2004.

HALL, J. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. Praha: Mladá fronta, 1991.

JOHNSON, P. *Dějiny umění: Nový pohled*. Praha: Academia, 2006.

ROYT, J. a spol. *Slovník symbolů: kosmos, příroda a člověk v křesťanské ikonografii*. Praha: Mladá fronta, 1998.

TEZÉ, J. *Zjevení Krista ve třinácti staletích křesťanského umění*. Olomouc: Centrum Aletti, 2007.

Zdroje obrázků:

<https://www.smb.museum/en/museums-institutions/museumsinsel-berlin/exhibitions/detail/spaetantike-und-byzantinische-kunst.html>

<https://www.metmuseum.org/toah/works-of-art/2012.22/>

<http://www.my-favourite-planet.de/english/people/d1/dionysus.html>

<https://www.cngcoins.com/Article.aspx?ArticleID=136>

<http://www.rodon.cz/ikony/lkony-Krista-Bohorodicky-a-svetcu/jezis-kristus-3-kristus-vsevladce-1735>

<http://www.rodon.cz/ikony/lkony-Krista-Bohorodicky-a-svetcu/jezis-kristus-1-spasitel-rukou-nestvoreny--1733>

<http://www.rodon.cz/ikony/lkony-Krista-Bohorodicky-a-svetcu/jezis-kristus-2-spasitel-na-trunu--1734>

<http://doubleportioninheritance.blogspot.cz/2012/02/>

<https://locksinthesnow.wordpress.com/2015/08/>